מתני' [א]הנודר מן הדגן אסור בפול המצרי יבש דברי רבי מאיר וחכ"א [א]אינו אסור אלא בחמשת המינין רבי מאיר אומר הנודר מן התבואה [ב]אינו אסור אלא מחמשת המינין אבל הנודר מן הדגן אסור בכל ומותר בפירות האילן ובירק: **גמ'** למימרא [ג]דדגן כל דמידגן משמע מתיב רב יוסף [1]וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל [ראשית] דגן תירוש ויצהר וכל תבואת שדה [ג]לרוב וגו' ואי אמרת דגן כל דמידגן משמע מאי [ד]כפרוץ הדבר הרבו אמר אביי לאתויי פירות האילן וירק: ר' מאיר אומר הנודר מן התבואה וכו': אמר ר' יוחנן הכל מודים בנודר מן התבואה שאין אסור אלא מחמשת המינין תניא נמי הכי (א) שוין בנודר מן התבואה שאין אסור אלא מה' המינין פשיטא מהו דתימא תבואה כל מילי משמע קמשמע לן דלא משמע כל מילי מתיב רב יוסף וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל כו' אמר רבא תבואה לחוד תבואת שדה לחוד בר מר שמואל פקיד דליתנון תליסר אלפי זוזי לרבא מן עללתא דנהר פניא שלחה רבא לקמיה דרב יוסף עללתא היכי מיקריא אמר רב יוסף [ה]מתניתין היא ושוין בנודר מן התבואה שאין אסור אלא מחמשת המינין א"ל אביי מי דמי תבואה לא משמע אלא מחמשת המינין עללתא כל מילי משמע אהדרוהו לקמיה דרבא אמר הא לא קא מיבעיא לי דעללתא כל מילי משמע הדא הוא דאיבעיא לי שכר בתים ושכר ספינות מאי מי אמרינן כיון דפחתן לאו עללתא היא או דילמא כיון דלא ידיע פחתייהו עללתא היא אמרוה רבנן קמיה דרב יוסף אמר וכי מאחר דלא צריך לן אמאי שלח לן איקפד רב יוסף שמע רבא [ו]ואתא לקמיה במעלי יומא דכפורי אשכחיה לשמעיה דהוה קא מזיג קמיה כסא דחמרא אמר ליה הב לי דאמזיג ליה אנא יהב ליה וקא מזיג איהו כסא דחמרא כי קא שתי אמר הדין מיזגא דמי למיזגא דרבא בריה דרב יוסף בר חמא אמר ליה הוא ניהו אמר ליה [ז]לא תיתיב אכרעך עד דאמרת לי פירושא דהדין מילתא מאי דכתיב [2]וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות א"ל כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה ניתנה לו במתנה שנאמר וממדבר מתנה וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות ואם הגביה עצמו הקב"ה משפילו שנאמר [3]ומבמות הגיא ולא עוד אלא [ח]ששוקעין אותו בקרקע שנאמר [3]ונשקפה על פני הישימון ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו שנאמר

רש"י

מתני' אלא מחמשת מינין. חטה ושעורה וכוסמין ושיפון ושבולת שועל: **רבי מאיר אומר כו'.** בהא ודאי מודינא לך שהנודר מן התבואה אינו אסור אלא מחמשת מינין אבל הנודר מן הדגן אסור בכל מין דמידגן (ב) משמע דבר שעושין ממנו כרי ופול המצרי יבש עושין ממנו כרי ולהכי אסור: **גמ' למימרא דדגן.** דכתיב בקרא כל מין דמידגן משמע וחייב במעשר מן התורה ואפי' אשאר מינין מדקתני הנודר מן הדגן אסור בכל: **וכפרוץ הדבר.** כלומר קיבלו עליהם תקנתא של חזקיהו לעשר הכל כדכתיב הרבו בני ישראל וגו' אי אמרת בשלמא דדגן לא משמע אלא מחמשת מינין היינו דאתא קרא למימר הרבו בני ישראל דאפי' דבר שלא נתחייב במעשר מן התורה כגון שאר מיני דמידגני היו מעשרים כדי להחזיק בתקנה אלא אי אמרת דגן כל מיני דמידגן משמע מאי וכפרוץ הדבר הרבו כלומר מה הוסיפו על מה שכתוב בתורה: **אמר אביי.**(ג) כל דמידגן משמע ומאי וכפרוץ הדבר הרבו לאיתויי פירות האילן וירק דהרבו בו בני ישראל ליתן מהן מעשר דמדאורייתא לא מחייב במעשר אלא מידי דמידגן דלא משמע אלא מחמשת מינין: **ותבואת השדה לרוב.** אלמא דתבואה משמע כל מילי דהא דכתיב ותבואת השדה לאו מחמשת מינין (ד) דאיקרו תבואה: תבואה סתם לא משמע אלא מחמשת מינין תבואת השדה משמע כל מידי הגדל מן השדה: **פקיד.** לוה בגוואתו: **היכי מיקריא.** כלומר ממה אגבה אותו ממון: **אלא מחמשת מינין.** ואינו גובה אלא מחמשת מינין: **עללתא.** משמע כל מילי שעולה ומשבח ואפי' משאר פירות שמשבחין לוה לגבות מהן: **אהדרוה לקמיה דרבא.** לאותה תשובה: **שכר בתים ושכר ספינות.** גובה מהן או לא: **מי אמרינן כיון דפחתן.** שמתחסרין כל זמן שמתיישנין: **לאו עללתא.** מיקרו שאין עולה ומשביח ולא גבי מינייהו: **או דילמא כיון דלא ידיע פחתייהו.** שעל יד על יד מתחסר ואינו ניכר פחיתותו להדיא והואיל ונוטל הימנו שכר עולה ומשביח הוי ויהבו ליה מההוא אגרא: **אמרוה קמיה דרב יוסף.** הא דאמר רבא דהא לא מיבעיא ליה דעללתא כל מידי משמע: **דמי למזיגא דרבא.** שכשהיה רבא מוזג לפניו היה מוזג לו בענין זה: **לא תיתיב אכרעך כו'.** לפי שהגיס לבו שאל לו מקרא זה כדי להשפיל דעתו: **כמדבר שהוא מופקר לכל.** מלמד תורה בחנם לכל: **נחליאל.** (ה) נעשית לו התורה כמו נחלה: **ששוקעין אותו בארץ.** כמו (ו) המשקוף:

מילקא

ר"ן

מתני' הנודר מן הדגן אסור בפול המצרי יבש. דכיון דמידגן שעושין ממנו דגן סבירא ליה לר' מאיר דלדגן מיקרי: **גמ' וכפרוץ הדבר.** מקרא הוא בד"ה. דבימי חזקיה לא היו זריזין להפריש תרומות ומעשרות עמד חזקיה ותקן שיביאו אותם בית ה' וכתיב וכפרוץ הדבר שנתחזקה ונגברה תקנתו של חזקיה: **הרבו בני ישראל וגו' ואי אמרת דגן כל דמידגן משמע מאי וכל תבואת השדה.** דהא כל דמידגן הוו בכלל דגן ואם כן כל תבואת השדה בכלל: **לאיתויי פירות האילן וירק.** שאין עושין דגן מהן: **הכל מודים בנודר מן התבואה וכו'.** דאע"ג דתני לה במתניתין כלשון יחיד דברי הכל היא: **מהו דתימא תבואה כל מילי משמע.** מדמתרגמינן עללתא ועללתא משמע כל מילי כדאמרינן לקמן: **בר מר שמואל פקיד וכו' עללתא היכי מיקריא.** שלא היה לו לרבא ליטול אלא מעללתא שייחד לו [בר] מר שמואל: **אינו אסור אלא בחמשת המינין.** והוה סבירא ליה לרב יוסף דכיון דעללתא תרגום תבואה הוא חמשת המינין בלחוד משמע: **עללתא כל מילי משמע.** דעללתא לשון ביאה והכנסה ושבח: **הדין מזגא דמי למזגא דבריה דרב יוסף בר חמא.** דמזיג על חד תלתא מיא דרבא הוא דאמר(ט) כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא: **מאי דכתיב וממדבר מתנה.** נתכוון רב יוסף להזהיר רבא שיהא שפל רוח ביותר:

כל

עין משפט נר מצוה

ה א ב ג מיי' פ"ט מהל' נדרים הל"ט טוש"ע יו"ד סי' רח סעי' יח:

◆

תוספות

מתניתין אסור בפול המצרי. דכל מידי דאידגן שמעמידין אותו ככרי נקרא דגן: **וכפרוץ הדבר.** פסוק הוא בדברי הימים שתיקן חזקיהו שיביאו המעשרות לאוצר לבית המקדש וכפרוץ תקנתו הרבו בני ישראל מעשר דגן תירוש ויצהר וכל תבואת שדה לרוב והשתא ס"ד דכל תבואת שדה כלומר כגון פול המצרי אסיפא דקרא סמיך דכתיב כל תבואת שדה לרוב ואי דגן כל מילי דאידגן משמע ל"ל למיכתב כל תבואת שדה ונהי דדגן דכתיב באורייתא מעשר דגנך לא משמע אלא ה' מינין מיהו הכא דדברי הימים משמע כל מילי דאי כלשון ב"א משמע כל מידי דמדגן הכא נמי משמע כל מילי: **הכל מודים.** אפילו רבנן שאין אסור אלא מה' מינין: **מתיב רב יוסף.** וה"ה לרבי מאיר דמתני' מותיב ואמר אביי לאיתויי פירות האילן וירק: **תבואת שדה לחוד.** דודאי משמע כל מילי: **עללתא.** כל מין דמידגן משמע: **הא לא מיבעיא ליה.** דכל פירות איקרי עללתא כל דבר אוכלין מקרי עללתא וכן שאר נכסים דעללתא מידי דהוא בעין משמע כי קמיבעיא ליה שכר בתים שכר ספינות מי אמרינן כיון דבתים וספינות פוחתים בכל יום ומשתנים לאו בכלל עללתא דעללתא משמע מידי דמשבח ולא מידי דפוחת: **או דלמא כיון דלא ידיע פחתייהו.** פי' שפוחתין מעט מעט ולמין מרובה הכ"ל [מידי] דמשבח ואיקרי שפיר עללתא: **שיהא מופקר לכל.** שיהיה מלמד תורה לכל: **ששוקפין.** לשון איסקופה הנדרסת:

◆

פירוש הרא"ש

מתני' אסור בפול המצרי יבש. דדגן כל מיני דמידגן משמע שעושין ממנו כרי והנודר מן הדגן אסור בכל מיני קטניות שעושין מהם כרי: **גמ' וכפרוץ הדבר.** מקרא הוא בדברי הימים על חזקיהו שתקן לעשר מפירות ירק וכאשר נתחזקה התקנה הרבו בני ישראל להביא מעשר מכל: **אי אמרת דגן כל דמידגן** משמע. כלשון בני אדם: **מאי וכפרוץ הדבר.** רישיה דקרא נקט ומסיפיה קא פריך והאי ראשית דגן דכתיב בקרא היינו מה שנקרא דגן כלשון בני אדם ואי כל דמידגן משמע מאי האי כל תבואת השדה דכתיב בסיפיה דקרא ומה בא להוסיף: **לאיתויי פירות האילן וירק.** דליתנהו בכלל דגן ומיקרו תבואת השדה: (פיסקא) הכל מודים בנודר מן התבואה שאינו אסור **אלא** בחמשת המינין. דלא תימא לרבנן אע"ג דדגן לא משמע להו אלא חמשת המינין תבואה כל מילי משמע כדקאמר בתר הכי ותהיה סברת רבנן ורבי מאיר הפוכה בתבואה ודגן: **דעללתא כל מילי משמע.** שם דעללתא משמע כל דבר מעלה ומשבח: **שכר בתים ושכר** בהמות. כיון דפחתי שלפעמים נשברים כמו: **כיון דלא ידיע פחתייהו.** אין ניכר בהם פחיתות השכר: דמי האי מזיגא כו'. שהיה רגיל ליתן הרבה מים ביין כדאיתא בתחלת פרק המוציא יין (דף עז.) אמר רבא כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא: **שהוא מופקר לכל.** ללמוד תורתו לכל:

מסורת הש"ס

א) [מ"ק יג:], ב) [ע' תוספות ר"ה יב. ד"ה מנא], ג) [נ"ל ומעשר הכל לרוב וגו'], ד) [בשאלתות פי' נשא פי' קכא איתא וכל תבואת שדה אמר אביי וכו' וכזה תנין פי' הר"ן ד"ה הרבו], ה) [נ"ל מתניתא], ו) עירובין נד. [ע"ש כמה שינויים], ז) [קדושין לו: ושם נסמן וע' תוס' נזיר כט: ד"ה אמר שמואל וכו' פירוש על זה], ח) [גירסת הערוך בערך שקף ג' ששוקפין וכ"ה בשאלתות פרשת נשא סימן קכא], ט) [שבת עז.].

◆

תורה אור השלם

1. וּכִפְרֹץ הַדָּבָר הִרְבּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל רֵאשִׁית דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר וּדְבַשׁ וְכֹל תְּבוּאַת שָׂדֶה וּמַעְשַׂר הַכֹּל לָרֹב הֵבִיאוּ: דברי הימים ב לא ה

2. (יח) בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בִּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה: (יט) וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת: במדבר כא יח-יט

3. וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: במדבר כא כ

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' תניא נמי הכי ושוין: (ב) רש"י ד"ה ר' מאיר וכו' בכל מין דמידגן דדגן משמע: (ג) ד"ה אמר אביי לעולם דגן כל דמידגן משמע הס"ד ואח"כ מ"ה מאי וכפרוץ וכו' מידי דמידגן הס"ד ואח"כ מ"ה דלא משמע כל מילי אלא: (ד) ד"ה ותבואת וכו' מחמשת מינין קאמר ואיקרו תבואה הס"ד: (ה) ד"ה נחליאל שנעשה לו: (ו) ד"ה ששוקעין כו' כמו השקוף. נ"ב ע"ל בפירושו סוף דף ט:

◆

מוסף רש"י

הדין מיזגא דמי למיזגא דרבא כו'. רב יוסף סגי נהור הוה ולא היה רואהו והכירו בטעם היין שהוא מזגו, לפי שהיה מכיר רב יוסף במזגו של רבא מתחלה שהיה נקי ליתן מים במדה (ערובין נד.).